

ACÍ CONTEN LES DONES: PARLEN LES ESCRIPTORES¹

Kathleen McNerney
(West Virginia University)

Alba Marcé García
(University of California, Davis)

Dècades després del moviment feminista dels anys seixanta i setanta, que va inspirar tanta recerca d'autores, pintores, i d'altres dones de talent i creació, continua la tasca de desenterrar l'obra de moltes persones perduda en els arxius i les caixes oblidades de la història de les nostres cultures. Pensem en Doña María de Zayas y Sotomayor, contemporània de Miguel de Cervantes: les seves novel·les breus van esdevenir immediatament best-sellers i van continuar-ho essent durant més de dos-cents anys; les seves úniques rivals eren les *Novelas ejemplares* (1613) del mateix Cervantes. Amb l'arribada d'obres d'història literària i antologies dels «millors llibres» segons crítics del segle XIX, Zayas va caure en un oblit imperdonable, i fins gairebé el final del segle XX, només se'n trobaven referències entre parèntesis, notes a peu de pàgina, o com a màxim, un paràgraf sota la rúbrica «Escriptors menors» o algun subtítol similar. Igualment, hem de recordar que les obres de Sor Juana Inés de la Cruz s'haurien perdut sense l'amistat i l'ajuda de les seves amigues, les virreines d'Espanya a Mèxic.

Una altra tendència de la crítica envers les escriptores és la de dir que allò que escriuen és per a, i sobre, els nens; aquí haig de mencionar a la Nobel xilena Gabriela Mistral, que, per cert, va escriure obres sobre nens, però també moltes coses que no són per a, ni sobre, els nens.

¹ Conferència dictada per Kathleen McNerney el 4 de maig de 2017 a Polop i organitzada per la Universitat d'Alacant. Aprofitem per donar les gràcies a Carles Cortés, vicedirector i a la Sílvia Aymerich pels seus suggeriments.

CONFERÈNCIA
**Ací contem les dones:
Parlen les escriptores.**
Kathleen McNerney

4 de maig 2017, 19:30 h
Casa Museu Gabriel Miró
Entrada lliure

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

Aquest oblit, soterrament, o tergiversació no s'aplica solament a les arts o les humanitats, sinó també a d'altres camps com la ciència i les matemàtiques. Dones com Katherine Johnson i Mary Jackson, col·laboradores del programa espacial de la NASA (National Aeronautics and Space Administration) i responsables dels èxits assolits durant l'anomenada «cursa espacial», van aparèixer recentment a la llum amb el llibre de Margot Lee Shetterly, *Hidden Figures: The American Dream and the Untold Story of the Black Women Mathematicians Who Helped Win the Space Race* (2016). L'adaptació cinematogràfica d'aquest llibre, *Figuras ocultas* (2017) es va estrenar precisament fa poc.

Mencionar a l'inici d'aquest article l'obra de Zayas o Sor Juana resulta necessari perquè una altra tendència és pensar que les dones van començar a escriure recentment, o al segle XIX com a molt d'hora. No és així: la primera a escriure en català va ser la **Reyna de Mallorca**, al segle XIV, contemporània de Ramon Llull, que va poetitzar dins la tradició dels trobadors. Dona de Jaume III, li va dedicar un bell poema en què es queixa de l'absència del marit, que es troba a França fent guerra. Acaba la cançó amb una tornada molt de l'estil de l'època, que diu en l'idioma antic: «Merçe, mairits, que sufren pas / los mals quem dats e donchs tornats, / que nulh tréstor / no val un cor / que per vos mor / ab amorosa pensa» (BONNÍN I SOCIAS 1997: 139-145). En català d'avui, fa: «Pietat, marit,/ que els mals que em deu,/ passo sofrint, i doncs torneu/ que cap tresor/ no val un cor/ que per vos mor, amb amorosa pensa» (MIQUEL ABELLA 2010: 136). Hi ha, naturalment, molts poemes femenins anònims, sovint dins de cicles, com les «**malmonjades**», que apareixen al segle XIV i descriuen dones que es trobaven al convent i que no volien ser-hi. Aquí reproduïm el següent poema, com un exemple preciós d'aquest tipus de poesia:

Llassa, mais m'hagra valgut / que fos maridada, / o cortès amic hagut, /
que can sui monjada. // Monjada fui a mon dan: / pesat gran / han fait,
segons mon albir; / mas cels qui mesa m'hi han, / en mal an / los meta
Déus, e els aïr. / Car si io ho hagués saubut, / —mas fui un poco fada—,
/ qui em donàs tot Montagut / no hic fóra entrada. (CASTELLET 1969: 63)

Apareixen veus més joves, en castellà, amb el mateix tema: «Agora que soy niña / quiero alegría, / que no se sirve Dios / de mi monjía» (FLORES & FLORES 1986: 8). Trobem també noies que discuteixen amb les seves mares (14):

Ser quiero, madre, / señora de mí, / no quiero ver / mal gozo de mí. /
Dize mi madre / que me meta monja, que me dará frayle / cual yo lo ex-
coxa; / mas bien entiendo / la su lisonja; / no verá cierto / tal gozo de mí.

Un altre cicle de dones no gaire contentes amb la seva situació durant el segle XIV són les malcasades: «Desde niña me casaron / por amores que no amé: / mal casadita me llamaré» (10). De manera similar, en el següent poema de versos senzills una noia es pregunta «Para qué quiero casarme / si el marido ha de mandarme?» (16). Els consells de les mares també tenen cabuda en aquesta poesia: «No querades, fija, / marido tomar, / para sospirar. / Fuese mi marido / a la frontera; / sola me deja / en tierra ajena (6)».

Al sud d'Espanya, durant el llarg període entre els segles IX i XIV, va existir una sèrie de dones escriptores representant Al-Àndalus. Es tracta de les anomenades *kharjas*, poemes d'amor i desamor en un espanyol molt influït per l'àrab, que moltes vegades presenten una veu de dona jove parlant a les seves germanes i amigues, o bé a la mare. Són precioses, d'un gran lirisme i a vegades amb un punt eròtic: això es pot observar, per exemple, en aquests versos senzills traduïts al castellà: «Vase mi corazón de mí. / Ay Dios! acaso tornará? / Tan grande es mi dolor por el amado: / enfermo está, cuándo sanará?» (MUJICA 1991: 4). Algunes també expressen l'angoixa frenètica de les noies, com aquesta, en què la protagonista es pregunta: «Qué haré, madre? / Mi amado está a la puerta» (4). Aquest tipus de poesia es presentava a concursos de poesia, com es feia al País Basc, i encara es fa. Nosaltres hauríem premiat aquest, que personalment, és el nostre favorit: «Señor mío Ibrahim, oh dulce nombre! / vente a mí de noche. / Si no, si no quieres, iréme a ti: / dime dónde encontrarte» (4). Una part de la crítica ha manifestat que aquests poemes eren creats per homes que escrivien en veu de dona, però gràcies a la recerca hem trobat els noms i la biografia de moltes de les escriptores, i amb aquestes proves fiables ha estat possible evitar aquesta mena de tergiversació. Com exemple es pot presentar **Wal·ladda, la Omeia** de la Còrdova del segle XI, que fa brodar el seu vestit amb les paraules: «Yo por Dios! merezco la grandeza / y sigo orgullosa mi camino. / Doy gustosa mi mejilla a mi enamorado / y doy mis besos a quien los quiera» (RUBIERA MATA 1989: 103). Les gallegues també van compondre poemes de tema i forma similars dins de la tradició, com les «Cantigas de amigo», potser amb més modèstia que les autores àrabs.

No podem continuar endavant sense mencionar, encara que sigui breument, la tradició misogínica de l'època primerenca. En aquest cas, els poemes d'homes són els més coneguts, com ara els del franciscà Francesc Eiximenis, Joan Roís de Corella, Jaume Roig o Pere Toroella. Aquest últim autor escriu: «De natura de lobas son / ciertamente en escoger, / de anguilas en retener, / en contrastar, de erisón» (PÉREZ PRIEGO 1989: 136), i d'altres epítets no gaire amables, moltes vegades afegint una tornada de palinòdia per fer excepció de les seves pròpies dones. Naturalment, aquesta mena d'atac va provocar una àmplia resposta per part de les escriptores ofeses, com per exemple la valenciana sor **Isabel de Villena** (1430-1490), que inclou en el seu *Vita Christi* (1497) unes defenses de la dona. Els atacs eren tan brutals a vegades que fins i tot alguns homes també defensaven les dones, utilitzant especialment obres eclesiàstiques del moviment marianista. Més tard, les escriptores que ja hem mencionat i d'altres que esmentarem a continuació van alçar la veu en defensa del seu sexe.

Si deixem èpoques medievals per entrar a la Renaixença, la Reforma, i sobretot la Contra-Reforma, qui no coneix la vida, els miracles, i alguna obra de **Santa Teresa de Jesús** (1515-1582)? És una de les figures més importants del segle XVI, ja sigui perquè va fundar el convent de Carmelites o bé pels seus escrits místics, com també per la seva amistat amb San Juan de la Cruz i els seus viatges per reformar monestirs i convents. És llei de vida que les persones no es volen reformar; per això, i per ser tots dos de famílies de conversos, van ser perseguits per la Inquisició. Santa Teresa, però, a pesar de la seva salut sempre fràgil, tenia moltíssima energia i continuà amb la seva obra tota la vida. Més coneguda per la seva prosa, no només mística sinó també formada per inspiracions i instruccions per a les seves monges, la majoria analfabetes, va escriure molts poemes per «delectar i instruir» al seu convent.

En els seus villancets de Nadal, petits versos en els que s'expliquen els misteris de l'església, no va utilitzar frases en llatí ni conceptes complicats; va escriure, senzillament: «No cures, Llorente, / de buscar razón / Para ver que es Dios / Aqueste garzón: Dale el corazón». (MUJICA 1991: 45) El seu to és sempre directe i conversacional. De la tradició pastoral prové el símbol del matrimoni del Zagal, que és Crist, amb la Zagala, o la monja que li dedica la seva ànima. El seu poema més famós forma part del gènere de la glosa, i també n'és una mostra característica: «Vivo sin vivir en mí, / y de tal manera espero, / que muero por

que no muero» (45), també perfecte exemple de la típica paradoxa, tan popular al segle d'or. És capaç de mencionar noms de profetes jueus com Elías i Eliseu en la poesia dirigida a les seves monges de Carmel, a pesar de la vigilància de la Inquisició.

Per tornar a una persona secular i singular, considerem un moment la figura extraordinària de **María de Zayas** y Sotomayor (1590-1661?). Coneixem ben poc de la seva vida: era de Madrid, una mica més jove que Cervantes—va néixer probablement l'any 1590 i cap a l'any 1661 ja era morta. És probable que viatgés a Nàpols, algun llibre seu es va publicar a Zaragoza, i era coneguda de tots els escriptors de la seva època, alguns dels quals van fer versos que l'elogien. Per exemple, Lope de Vega l'inclou en el seu *Laurel de Apolo* (1630), quan senyala que «quien ver milagros de muger desea» (185) ha de llegir la seva obra. Zayas va escriure dos volums de contes, el primer en el 1637, que ella anomena «maravillas»,² i el segon, deu anys més tard, que va titular «desengaños». Es tracta d'històries dins d'un marc, seguint l'estil de Boccaccio o de Chaucer, on un grup de joves i nobles es reuneix per entretenir-se i explicar contes complicats, amb veus múltiples, sobre amors difícils amb interpolacions molt feministes.²

En aquests contes, hi trobem descripcions de la vestimenta i dels costums, d'unes formes de parlar exquisides. Apareixen contes dins d'altres contes, a vegades reminiscents de les novel·les exemplars de Cervantes. També com Cervantes, els personatges componen versos, presenten identitats equívokes, intrigues de tota mena, homes amb vestits de dona i a l'inrevés. A la segona part, hi ha uns contes on es descriu una terrible violència en contra de les dones: pares que maten les seves filles, marits que torturen les seves dones, unes escenes d'horror que veurem al segle XIX, en castellà, en Emilia Pardo Bazán i, en català, en Caterina Albert.

Pardo Bazán, de fet, es va situar com a gran defensora de l'obra de Zayas al començament del segle XX, quan Zayas restava pràcticament en l'oblit. És clar que Pardo Bazán, a més de gran escriptora, va desenvolupar també una faceta acadèmica i segurament va trobar obres de Zayas a les biblioteques. Aquesta autora va publicar en el seu projecte editorial Biblioteca de la mujer (1891-1914) alguns dels contes de Zayas, on explica el feminisme de l'autora madrilenya i també manifesta la seva apreciació per Zayas en termes bastant lírics:

² És important ressaltar que De Zayas y Sotomayor escriu aquesta literatura feminista un segle després de la francesa Christine de Pisan i un segle abans de l'anglesa Mary Wollstonecraft.

De mí sé decir que doña María me deja en el paladar el gratisimo sabor del Jerez oro, aromático y neto. Su ingenuidad templada por la discreción; su agudeza y vivacidad propiamente femeniles; su aplomo y señorío de distinguida dama y su completa ausencia de sentimentalismo y gazmoñería, me cautivan y enamoran. Veo en ella á la mujer todavía muy penetrada de la sana y fuerte cultura que se debió á la iniciativa valerosa de la gran Isabela...y resuelta á protestar contra el infeliz des- censo del nivel femenino (1892: 16).

Naturalment, no tot era elogi per a Zayas; la seva literatura també va ofendre uns quants, com ara Francesc Fontanella. Fontanella, que va ser poeta i frare de Barcelona, trenta anys més jove que ella, va escriure una descripció de Zayas en el seu *Vexamen* (1643), que comença amb «Doña María de Sayas / viu amb cara varonil, / que a bé que “sayas” tenia, / bigotes filava altius» (BROWN 1987: 231) i continua amb insults similars i pitjors. Però, com hem dit abans, a finals del segle xx, moltes estudioses van publicar assaigs sobre la obra de Zayas, explicant-la i reivindicant-la. Se n'han fet noves edicions, i d'alguna manera ja forma part del cànon literari castellà.

Una altra autora extraordinària del segle xvii és Sor **Juana Inés de la Cruz** (1651-1695), que va néixer a Mèxic al 1648, quan encara era colònia espanyola, i la seva poesia forma part de les escoles del Renaixement amb Luis de Góngora, Francisco de Quevedo, Pedro Calderón de la Barca i tants altres. El seu gran intel·lecte va fer d'ella una mena de curiositat; va entrar al servei de la virreina, encara adolescent, i malgrat que era filla natural. Va durar poc temps a la cort, es va adonar que la vida del convent seria més lliure per a estudiar i escriure que no pas el matrimoni, l'altra de les dues úniques possibilitats per les dones de la seva època, estat per al qual, segons ella mateixa, no tenia gaire inclinació. Va entrar primer al convent de les Carmelites amb setze anys, però va comprendre que l'ordre de Santa Teresa no seria tampoc favorable a la vida d'intel·lectual de les seves tan fortes inclinacions, i va optar per les Jerònimes. Pensava potser trobar-hi una mena de cambra pròpia, com Virginia Woolf.

Allà es presentaven obres de teatre, concerts, recitals i lectures de poesia: ella participava molt activament en tota mena de tasques intel·lectuals i ensenyava a les altres monges del convent. Va servir, també, de consultora dels homes més importants del seu món, inclosos els propis virreis. Naturalment, una dona de les seves capacitats no podia pas lliurar-se de les censures més misògines. Per intrigues de la cort i de

l'església, va explicar la seva vida intel·lectual al seu confessor, que la va publicar en contra dels desitjos explícits de Sor Juana. Aquesta publicació la va conduir a la destrucció i a la mort a l'edat de quaranta-tres anys; però durant aquests anys, quines i quantes joies literàries ens va deixar! Volums de poesia de tota mena—sonets de gran bellesa, romanços filosòfics i amorosos, dècimes, gloses, i la famosíssima *redondilla*, una quartera on «Arguye de inconsecuentes el gusto y la censura de los hombres que en las mujeres acusan lo que causan». Un exemple de la seva obra més lírica és un sonet amb el títol «En que satisface un recelo con la retórica del llanto», en el qual parla amb una amiga seva, la virreina:

Esta tarde, mi bien, cuando te hablaba, / como en tu rostro y tus acciones vía / que con palabras no te persuadía, / que el corazón me vieses deaseaba; / y Amor, que mis intentos ayudaba, / venció lo que imposible parecía, / pues entre el llanto, que el dolor vertía, / el corazón deshecho destilaba. / Baste ya de rigores, mi bien, baste; / no te atormenten más celos tiranos, / ni el vil recelo tu quietud contraste / con sombras necias, con indicios vanos, / pues ya en líquido humor viste y tocaste / mi corazón deshecho entre tus manos. (TRUEBLOOD 1988: 80)

Acabem aquesta part del nostre article en referència al gran segle d'or, amb la menció de dues reivindicacions relacionades amb aquesta dona intel·lectual tan estel·lar, que segurament va ser la pensadora més important del seu temps. Una d'elles és el gran estudi minuciós *Las trampas de la fe* (1981), que ens ofereix el Nobel mexicà Octavio Paz. Es tracta d'un llibre de més de 600 pàgines que explica la vida en el Mèxic de l'època, les intrigues de la cort i de l'església, les relacions entre totes dues institucions, les monges del convent, i els desastres que també van influir en tot allò que ocorria, com les inundacions, les rebel·lions de la gent indígena o la plaga. Paz parla també de la vasta biblioteca de Sor Juana, no només dels seus llibres sinó també dels seus instruments musicals i científics, biblioteca coneguda per tots com la més valuosa del nou món, dispersada per ordre del seu confessor com a càstig per haver escrit massa literatura mundanal en comptes de textos més religiosos³.

D'aquesta gran obra de Paz, la genial cineasta argentina, María Luisa Bemberg, en va fer una pel·lícula preciosa anomenada *Yo, la peor de todas* (1990). El film explica els aspectes personals de Sor Juana, les seves amistats i les relacions entre les monges. El títol prové d'allò

³ Acusació, per cert, injusta, perquè Sor Juana va escriure també moltes obres religioses.

que Sor Juana va firmar en la seva confessió, amb la seva sang; va ser una confessió pública i humiliant, feta poc abans de la seva mort. Amb aquesta tràgica història acabem el segle d'or i saltem pràcticament al segle XVIII, que no resulta de gran riquesa en les literatures de creació castellana i catalana, i europees en general, atès que es tracta més aviat d'un segle de tractats científics, polítics i sociològics.

Encara que hem mencionat molt breument la poesia gallega medieval, els cicles de poesia de dones, i les «Cantigas de amigo», no hem explorat massa les literatures gallega i basca. Ha arribat el moment de raonar sobre la gran escriptora gallega, poeta i prosista, que s'expressà en gallec i en castellà: **Rosalía de Castro** (1837-1885). Filla natural d'una gran senyora i d'un frare, va créixer en la localitat rural del pare, fins arribar a la pubertat, i després va viure amb la mare. Per això, coneix molt bé la cultural rural, amb totes les cançons tradicionals, i després rep una educació més culta, la literatura de les altes esferes. Els seus temes són Galícia, la pobresa, i sobretot l'emigració. Un dels seus poemes més emotius parla de les vídues dels morts i de les vídues dels vius. La poeta escriu sobre les seves emigracions, primer a Madrid i després a l'Amèrica Llatina, sobretot Cuba i Argentina. També parla de la bellesa de la terra, de la natura, i en aquest aspecte és una mena d'ecologista *avant la lettre*. Compon sobre l'amor i la mort, com tots els poetes, i en la seva poesia més personal, de la seva malaltia, de la família i del seu origen. No coneixia la tradició de la poesia gallega medieval, en contrast amb els escriptors catalans, que a pesar del llarg període que van passar sense producció de literatura catalana, sabien que existia una gran tradició literària i la van utilitzar en la Renaixença del segle XIX.

En la seva poesia Castro experimentava amb la mètrica, i en aquest sentit és precursora del modernisme. Alguns dels seus poemes s'assemblen a les cançons que va escoltar quan era petita: «Campanas de Bastabales, / cando vos oio tocar, / mórrome de soidades», (CASTRO 1872: 99) que en castellà fa «Campanas de Bastabales, / cuando os oigo tocar, / me muero de soledades» (98). La característica malenconia de la seva obra es torna, a vegades, en un to d'ira, com en aquest poema on, a més a més, s'observa certa pèrdua de fe:

Justicia de los hombres!, yo te busco / pero sólo te encuentro / en la “palabra,” que tu nombre aplaude / mientras te niega tenazmente el “hecho.” // —Y tú, dónde resides?—me pregunto / con aflicción—, justicia de los cielos! / cuando el pecado es obra de un instante, / y durará la expiación terrible. / Mientras dure el Infierno! (FLORES & FLORES 1986: 40)

Rosalía de Castro es coneguda com a poeta, però va escriure també novel·les, contes i uns assaigs, publicats com a pròlegs als seus llibres o en diaris. El seu to malenconiós o trist contrasta amb el sentit de l'humor que apareix en «El cadiceño» (1866), o la ira que es manifesta en «Las literatas» (1865), on es queixa del doble estàndard amb què es jutgen les obres de dones. Escriu sobre les inundacions del seu poble de Padrón, tant com dels costums de Galícia. L'altra gallega famosíssima del segle XIX, Emilia Pardo Bazán, la va apreciar molt, com es pot observar en les següents paraules que li va dedicar «¿Quién no se ha sonreído con sus ingenuas malicias ó suspirado con sus melancólicas saudades? Para el poeta no hay mayor lauro que esta lisonera popularidad» (1984: 5).

Si ens referim a la comtessa **Emilia Pardo Bazán** (1851-1921), podríem esmentar que era una intel·lectual de gran talent i de curiositat insaciable, de voluntat enèrgica, i amb els recursos econòmics suficients per no haver de dependre de ningú. Va deixar el marit que no volia que escrivís i va produir prodigiosament: novel·les i assaigs, llibres sobre el feminisme i les literatures francesa i russa. Es tractava d'una dona tan erudita que va ser nomenada catedràtica a la Universitat de Madrid. Els seus contes, més de sis-cents, són d'una gran varietat: des dels més fatalistes on les dones són víctimes dels seus homes, fins a històries detectivesques i grans celebracions de la vida i dels costums de la gent de la seva terra. Aquest últim tema s'observa en un conte deliciós anomenat «Lumbrarada» (1907), on dos pagesos s'enamoren mentre fan els focs de la nit de Sant Joan. Pel que fa a les novel·les, qui no ha llegit *Los Pazos de Ulloa* (1886)? amb la seva protagonista Nucha, en una casa tan hostil, assetjada de pagesos brutals que volen la seva destrucció. Amb tots els aspectes més negatius de la vida campestre, també hi ha el lirisme, la gran bellesa del paisatge, els costums de caça, dels ball i de les cançons de la gent de la seva Galícia.

Va viatjar per tot Europa, fent conferències a França i per les Espanyes, però no la deixaven entrar en la Real Academia Española ja que va tenir enemics furibunds entre alguns dels seus contemporanis, que encara pensaven que les dones han de quedar-se a casa. És la primera de la seva època a estudiar i a apreciar la novel·lística del seu país, quan els altres miraven cap als autors francesos i anglesos. Feminista declarada, va advocar pels estudis de les noies:

Desgraciadamente, en España, la disposición que autoriza a la mujer para recibir igual enseñanza que el varón [...] es letra muerta en las

costumbres [...] Las leyes que permiten a la mujer estudiar una carrera y no ejercerla, son leyes inicuas. (1872: 86-87)

Va veure amb ironia que, d'una banda, les dones pobres tenien una certa forma d'igualtat en el sentit que treballaven com els homes, per necessitat, i participaven en la vida del poble. D'altra banda, les riques i poderoses del passat ja no hi eren. Tenia gran admiració per la gran Isabel, que per a ella representava «la intervenció gloriosíssima de la mujer en los más altos destinos de la humanidad y en los más arduos problemas de la ciencia y de la política» (97), d'aquí el lema famós de: «Tanto monta, monta tanto, Isabel como Fernando».

Dirigim-nos des del nord-oest, Galícia, al nord-est, Catalunya, per reflexionar sobre la figura de **Caterina Albert** (1869-1966). Aquesta autora va utilitzar el nom de Víctor Català, com tantes escriptores contemporànies seves que van publicar amb noms masculins: la George Eliot d'Anglaterra, la Georges Sand de França, les germanes Bell, o Brontë, d'Anglaterra. Albert va captar l'atenció del públic de molt jove, quan va participar en els Jocs Florals del petit poble d'Olot, i va guanyar en la categoria de drama amb «La infanticida» (1898), un monòleg en vers, en veu d'una dona jove. Els organitzadors volien representar la peça, però quan es va saber que l'autora era dona, es desfermà un escàndol. La jove Caterina Albert, que era de bona família, no va voler participar-hi, i va començar a partir d'aquell moment a utilitzar el nom de ploma pel qual la coneixem. Va explicar la seva reacció en una entrevista:

Fou premiat. Hi hagué unes discussions fantàstiques, es veu, sobre qui era l'autor del treball. Sembla que es tractava d'un monòleg atrevit. Jo no me n'adonava. Quan van saber que l'autor era una dona, l'escàndol va ser més gros. No trobaven correcte que jo contés la historia d'un infanticidi. I, no obstant, és que pot tenir límits l'obra de l'artista? No crec que unes normes morals puguin frenar-la. Crec elemental advocar per la independència de l'art. Gràcies a aquesta independència he pogut ser fidel a la meva vocació, que tothom hauria volgut intervenir. (GARCÉS 1926: 126-134)

Va guanyar també un premi de poesia el mateix any per «Lo llibre nou», (1898) en què expressa el seu amor als llibres. La majoria de la seva producció és narrativa, encara que també va escriure dues novel·les i moltíssims contes, però sempre va tornar a la poesia. A part de «La infanticida» en vers, hi ha també un conte escrit enterament en hendecasil·labs, «L'enveja, » (1902) una obra plena de lirisme en tots

els aspectes. Els seus primers contes presenten un rerefons rural i a vegades cruel, i per aquest motiu se la considerava ruralista, però aquesta classificació no li fa justícia. Es tracta d'una escriptora molt versàtil que va viure molts moviments artístics en els quals va participar i comentar. Igual que Pardo Bazán, qui va ser criticada per ser massa naturalista, la seva obra literària presenta una gran proliferació i una gamma àmplia de matisos. La novel·la d'Albert, *Solitud* (1909), conté un simbolisme variat amb descripcions precioses de les muntanyes de l'Empordà, lirisme i erotisme, sense oblidar la vida d'una dona sola en circumstàncies difícils. Va ser la primera dona elegida a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, l'any 1923.

Mercè Rodoreda (1908-1983) va conèixer l'obra de Caterina Albert i la va apreciar molt. Les dues dones tenien molt en comú: poca educació formal, que potser explica la seva gran originalitat, entusiasme pel teatre i les pel·lícules; i les dues practicaven les arts plàstiques. Rodoreda va escriure, també, en tots els gèneres: poesia, assaig va començar la seva carrera com a periodista però se la coneix sobretot per la narrativa, les seves novel·les i contes. Mundialment coneguda és la seva novel·la més famosa: *La plaça del Diamant* (1962). No va guanyar el premi Sant Jordi quan es va publicar, però va tenir un èxit fantàstic. S'ha publicat en trenta-tres idiomes, a l'anglès tres vegades, en tres versions diferents, i Francesc Betriu en va fer una important pel·lícula.

Els contes són d'una gran varietat de temes: de guerra, de fantasia i de relacions de tota mena. Fins i tot n'hi ha un, «La mainadera», que és un monòleg preciós on la noia parla al bebè com si fos ella una criatura: «Vine'm aquí, cargolí de sargantana tripallonga! Riu! Corre, riu!... Pellofinga boja, ensenya les dentetes» (1997: 184) i és capaç de sostenir aquella parla infantil durant tot el conte. La seva novel·la més llarga i complexa és *Mirall trencat* (1974), i en el pròleg ens explica, molt líricament, el seu mètode per escriure (1984: 13):

Una novel·la es fa amb una gran quantitat d'intuïcions, amb una certa quantitat d'imponderables, amb agonies i amb resurreccions de l'ànima, amb exaltacions, amb desenganys, amb reserves de memòria involuntària... tota una alquímia. Si jo no he sentit mai cap emoció davant d'una posta de sol, com puc descriure, o, millor dit, suggerir la màgia d'una posta de sol? Els carrers han estat sempre per a mi motiu d'inspiració, com algun tros d'una bona pel·lícula, com un parc en tot l'esclat de la primavera o gebrat i esquelètic a l'hivern, com la bona música sentida en el moment precís, com la cara de certes persones absolutament des-

conegudes que tot d'una creues, que t'atreuen i que no veuràs mai més. Per això et deixen una recança difícil d'explicar amb paraules. Una mà, en una pintura, et pot donar tot un personatge. Una mirada et pot impressionar més que no pas la bellesa d'uns ulls. Un somriure enigmàtic que de vegades pot ser només la contracció d'uns determinats nervis facials, et roba el cor i necessites fer-lo perdurar.

A la mateixa obra, l'autora afegeix un altre pròleg, parlant d'altres inspiracions:

El quiet poder de les flors que em procuren moments inefables, per la lenta paciència de les pedres precioses, màxima puresa de la terra, pels grans abismes d'aquest cel tan proper i tan llunyà alhora, on brillen i tremolen totes les constel·lacions. (31)

Rodoreda va ser la primera dona en guanyar el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes l'any 1980, però no l'última: recentment l'han guanyat la mallorquina **Maria-Antònia Oliver** (1946), i **Isabel-Clara Simó** (1943), filla de les terres alacantines.

Abans d'acabar aquest article, s'ha de mencionar la gran poeta **Maria-Mercè Marçal** (1952-1998), que com Rosalía de Castro, incorpora cançons i dites populars dins de la seva obra. Molt feminista, va crear un poema per al dia de la dona, «Vuit de març» (1979): «Amb totes dues mans/ alçades a la lluna, / obrim una finestra/ en aquest cel tancat» (1979: 31). Tristament desapareguda, encara jove, ens va deixar aquestes paraules per recordar-la: «Res no et serà pres: vindrà tan sols/ l'instant d'obrir/ dòcilment la mà / i alliberar/ la memòria de l'aigua/ perquè es retrobi aigua/ d'alta mar (2000: 39).

I no podem concloure sense anomenar almenys una autora basca, **Arantxa Urretavizcaya** (1947), periodista, poeta, actriu i guionista, que va escriure una novel·la de gran èxit, *Zergatik Panpox*, (1979), que traduït al català significa «Per què, menut? ». En aquesta obra, de la qual se'n va fer una pel·lícula, la protagonista parla al seu fill petit dels grans misteris de la vida. L'autora ha escrit també novel·les de gran interès, i continua encara la seva feina creativa.

Hi ha moltes escriptores de gran valor que els límits d'aquesta comunicació no ens permeten discutir, i segurament els lectors estiguin rumiant sobre d'altres, sobretot algunes de més joves. Sempre costa escollir, però en aquest article s'ha presentat una visió panoràmica de les riques aportacions de les dones creatives d'aquestes terres. Les dones d'avui escriuen de tot, i per a tots. Encara que perduren alguns

dels estereotips de tota la vida, ara la misogínia és cada vegada menys forta. Majoritàriament, la nostra societat considera les dones com a persones amb esperances, desitjos, i les mateixes capacitats que els homes. Aquest article ha volgut contribuir a aquests ideals, mostrant que les dones tenen una clara tradició literària històrica, encara que el patriarcat ha procurat que no sigui coneguda o canònica.

Kathleen McNerney
ORCID 0000-0001-7376-9513
Professora Emerita
West Virginia University
1825 Miracerros NE Albuquerque NM 87106
kmcnerney@mail.wvu.edu

Alba Marcé García
ORCID 0000-0002-2043-0441
Estudiant de doctorat
University of California, Davis
One Shields Avenue Davis, CA 95616
amarcegarcia@ucdavis.edu